

Quins factors propicien el pas de l'aprenentatge del català a l'adopció de la llengua en el dia a dia?

Marina Massaguer Comes

CUSC—Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació, Universitat de Barcelona

Aquest apunt se centra en el pas de l'aprenentatge del català a l'adopció de la llengua en el dia a dia entre els aprenents del Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL). Malgrat l'elevat nombre de matrícules als cursos que ofereix aquesta institució, les dades mostren que una part significativa dels aprenents no transforma els coneixements adquirits en ús de la llengua fora de l'aula. Amb l'objectiu de dilucidar quins factors propicien l'adopció de la llengua entre les persones adultes que no la tenen com a inicial, s'ha analitzat el com i el perquè d'aquest procés a través de les veus del professorat i els dinamitzadors del CPNL. Els resultats apunten que un element determinant perquè un aprenent adopti el català és la integració en xarxes de socialització catalanoparlants. Tenint en compte això, proposem avançar cap a un enfocament més integral de l'acollida lingüística mitjançant un cicle d'acompanyament a la integració lingüística, en el qual s'aborden en paral·lel els coneixements lingüístics, els usos i la inclusió en xarxes de socialització catalanoparlants.

mots clau: polítiques lingüístiques; acollida lingüística; aprenentatge del català; adopció del català; nous parlants

Ensenyar i aprendre català en un context multilingüe i multicultural

En les darreres dues dècades han arribat a Catalunya més d'un milió i mig de persones provinents d'arreu del món que no parlen català en el moment d'arribar. Aquests canvis demogràfics han comportat que la quantitat, els perfils i les motivacions dels aprenents que es matriculen als cursos de català del Consorci per a la Normalització Lingüística (CPNL) hagin variat significativament d'ençà que es va fundar, l'any 1988, fins al punt que en l'actualitat l'activitat de la institució està centrada fonamentalment en l'acollida lingüística

d'aquesta nova població. Els canvis més significatius s'han produït en els cursos de nivell inicial i bàsic, que han incrementat exponencialment el nombre de matrícules, alhora que els perfils d'aprenents s'han diversificat pel que fa a llengües inicials, nivells formatius i motivacions per matricular-se a català. Ara bé, només una petita part d'aquests aprenents acaba passant a nivells més avançats i transformant els coneixements adquirits en ús de la llengua fora de l'aula. En conseqüència, l'elevat nombre de matrícules als cursos del CPNL no es tradueix *per se* en un augment significatiu de nous parlants.

Les raons d'aquesta no adopció de la llengua per part d'una porció significativa de les persones que segueixen cursos de català són diverses i les anirem desgranant al llarg d'aquest apunt. Per començar, cal tenir en compte que els objectius dels aprenents a l'hora de matricular-se a un curs no sempre coincideixen amb els del CPNL. El Reial decret 557/2011 preveu que acreditar una assistència —no pas l'aprofitament— d'entre 45 i 90 hores a cursos de català corresponents als nivells Inicial i Bàsic 1 facilita l'obtenció de l'informe d'arrelament, necessari per aconseguir el permís de residència. Això comporta que una part dels aprenents es matriculi a català amb l'objectiu prioritari d'aconseguir el certificat, no pas d'acabar parlant la llengua. En conseqüència, aquests alumnes abandonen el curs un cop han completat les hores necessàries perquè no tenen suficients incentius per continuar invertint temps i esforços en l'aprenentatge de català i, a més, sovint es veuen empesos a prioritzar altres aspectes com la regularització administrativa, l'habitatge o l'obtenció d'ingressos.

Tenint en compte aquest punt de partida, un equip format per F. Xavier Vila, Avel·lí Flors-Mas i Marina Massaguer Comes vam iniciar una recerca amb l'objectiu d'aprofundir en el *com* i el *perquè* dels processos d'adopció del català entre els aprenents del CPNL que sí que han acabat adoptant la llengua en el dia a dia, i de contrastar-los amb els casos en què aquesta adopció no s'ha produït. Per a fer-ho ens vam centrar en la perspectiva dels tècnics que hi treballen, pel fet que han estat impulsors i testimonis d'un bon nombre de processos d'adopció lingüística en diversos perfils de no catalanoparlants adults. Seguint una metodologia qualitativa, vam dur a terme 18 entrevistes

semidirigides amb professorat i dinamitzadors de Centres de Normalització Lingüística d'entorns sociolingüístics contrastats a fi d'escatir els factors que propicien d'adopció del català, tant pel que fa a les característiques individuals de cada aprenent com a l'acció institucional del CPNL per afavorir l'ús de la llengua més enllà de l'aula. Aquest apunt en sintetitza els resultats principals.

Adoptar una nova llengua: més enllà de l'aprenentatge

Aprendre una llengua implica desenvolupar destreses orals i escrites per ser capaç de comunicar-s'hi. Com és ben sabut, això és una condició necessària però no suficient per acabar adoptant-la en el dia a dia. L'adopció implica un canvi en les pràctiques lingüístiques d'un individu que el porta a parlar regularment, en un o diversos àmbits de socialització quotidians, una llengua apresada fora de la llar. Tres elements determinats per fer possible l'adopció del català són el grau de coneixement lingüístic, la motivació per acabar esdevenint un nou parlant de la llengua i l'entorn de socialització per on es mou l'individu. Pel que fa al primer element, el CPNL proporciona la base de coneixements lingüístics perquè l'aprenent adult acabi utilitzant el català en situacions quotidianes si les circumstàncies ho afavoreixen. Ara bé, més enllà d'aquesta base inicial, per adoptar el català és necessari tenir accés a espais per practicar-lo fora de l'aula de manera informal (Pujolar i Puigdevall 2015). El segon aspecte, la motivació, té a veure amb l'autoconcepte de cada aprenent i amb com s'imagina el seu 'jo' futur pel que fa a les llengües, és a dir, si es visualitza a si mateix, o no, com a catalanoparlant en el futur (Kanno i Norton 2003). En aquest punt és rellevant preguntar-se

«per a qui és el català» en termes d'identitat social segons la perspectiva de les persones que no el tenen com a llengua inicial. Si un no catalanoparlant té poca gent que parli català en el seu entorn quotidià, especialment en les relacions entre iguals, és fàcil que acabi pensant que aquesta llengua no és per a algú com ell o ella. Per contra, si es produeix una identificació de l'aprenent amb entorns en què aquesta llengua és predominant, això afavoreix la percepció que el tipus de persona que s'és o que es vol esdevenir, ja sigui des d'un punt de vista social o professional, parla català. El tercer element, l'entorn de socialització, està estretament lligat amb els dos anteriors. Com més interlocutors amb qui parlar català tingui l'aprenent en els espais que freqüenta, més possibilitats de practicar la llengua, millorar-ne el coneixement, percebre-la com un recurs útil en termes socials i econòmics, i sentir-se identificat amb entorns catalanoparlants.

Fins a quin punt les dinàmiques sociolingüístiques de Catalunya propicien l'adopció del català?

En l'actualitat no tan sols és possible viure als territoris de parla catalana sense (saber) parlar català, sinó que aquest és el cas de la majoria de les persones que hi han arribat en edat adulta, tal com mostra la Taula 1.

Les causes d'aquesta capacitat d'atracció limitada del català cal cercar-les en els efectes de la minorització política, econòmica, cultural, ideològica i demogràfica que ha experimentat el català històricament i en l'actualitat, sumada a unes dinàmiques socials que tendeixen a la segregació i a la

desigualtat en l'accés a recursos —també a recursos lingüístics. Així, el castellà és la llengua amb què l'administració i molts dels actors que participen en el circuit d'acollida se solen relacionar, a la pràctica, amb la població immigrada (Garrido 2010) i també és la llengua realment necessària en els processos de nacionalització. En l'àmbit empresarial i socioeconòmic sovint es parteix del mercat estatal o global com a marc de referència. Això afecta la llengua en què s'ofereixen els productes i serveis, des de l'etiquetatge fins a l'atenció al públic, que sovint no són en català.

Taula 1. Coneixement, llengua inicial i llengua habitual segons lloc de naixement. Font: EULP 2018¹

Lloc de naixement	El sap parlar (força/perfectament)	Llengua inicial	Llengua habitual
Territoris de llengua catalana	92,4%	55,9%	64,7%
Resta de l'Estat	39,5%	2,8%	14,9%
Hispanoamèrica	31,6%	1,1%	7,3%
Resta del món	24,4%	1,7%	10,3%
Total	69,3%	34,7%	44,0%

En conseqüència, és possible ocupar un bon nombre de llocs de treball tant qualificats com no qualificats sense parlar aquesta llengua. Així mateix, és ben conegut el desequilibri entre el català i el castellà en l'oferta mediàtica, audiovisual i cultural. En el pla ideològic, les ideologies de l'estat nació i de cosmopolitisme fomenten la idea «un estat, una llengua» i estableixen jerarquies entre

tenen el català com a llengua inicial i habitual i les persones que declaren que hi tenen tant el català com el castellà.

¹ Les dades sobre llengua inicial i llengua habitual corresponen la suma del percentatge de persones que declaren que

llengües estatals i no estatals. És per això que impulsar polítiques de foment de la llengua —un fet pràcticament imperceptible o sovint considerat «normal» o «natural», i en qualsevol cas legítim, per a les llengües d'estat— per a llengües minoritzades es pot percebre, des d'alguns sectors, com una imposició o com una manera de potenciar-les artificialment (Morales-Gálvez i Pérez-Lozano 2019).

En aquest marc, la minorització demogràfica que ha experimentat el català en els mateixos territoris en què es parla té conseqüències directes i ben tangibles en l'ús social i, per tant, en la capacitat d'integració lingüística dels nouvinguts. La població nouvinguda rarament és catalanoparlant en el moment en què s'estableix a Catalunya, mentre que tots els catalanoparlants del Principat són bilingües en castellà. Aquest fet propicia que els catalanoparlants activin la norma de convergència al castellà quan interactuen amb algú que té no té el català com a llengua inicial. Així, encara que una part dels nouvinguts aprenguin català un cop establerts a Catalunya, la inèrcia i els hàbits adquirits per la població catalanoparlant amb la bilingüització social del segle XX (Galindo et al. 2021) no afavoreixen l'ús del català i consoliden el castellà com a llengua franca entre parlants de diferents llengües. Aquesta tendència a l'ús del castellà en interaccions intergrupals se sol veure accentuada en el cas que algun tret de l'aparença dels interlocutors (el nom, el fenotip, algun aspecte de la vestimenta, etc.) n'indiciï un origen forà (Pujolet 2010). Un procés que comporta un risc de racialització de les tries lingüístiques i pot, fins i tot, ser percebut com una forma de microagressió racista pels parlants que ja hi són competents (Corona i Block 2020).

Tots aquests factors, combinats, tenen com a conseqüència que una part de la població nouvinguda assisteix a cursos de català però pràcticament no l'utilitza fora de l'aula. Ara bé, al costat d'això cal tenir en compte que, com a resultat de les polítiques de normalització lingüística impulsades a Catalunya des dels inicis dels anys vuitanta, el català té una presència destacada en l'àmbit públic, és la llengua principal de l'ensenyament i resulta necessària per accedir a un bon nombre de llocs de treball, així com per participar en igualtat de condicions en molts aspectes de la vida social. De la mateixa manera, l'ús social de la llengua és remarcablement més elevat que en la majoria de contextos de minorització lingüística en l'àmbit europeu, tot i la diversitat de situacions en funció de l'àrea territorial i dels diferents sectors socials. Precisament, l'índex d'ús social en l'entorn quotidià en què es mou un no catalanoparlant és una de les claus que determina l'adopció, o no, del català en el dia a dia entre els aprenents del CPNL, ja que això condiciona les oportunitats de contacte amb la llengua, així com la percepció de la conveniència de conèixer-la i de poder utilitzar-la en el dia a dia amb les persones de l'entorn.

Factors individuals en l'adopció del català: el pes de la posició social

Els resultats de la recerca apunten que l'adopció del català depèn fonamentalment de tres factors interrelacionats:

- tenir un nivell formatiu mitjà o alt,
- aspirar a feines per a les quals es requereix parlar català, i
- disposar d'un entorn de socialització catalanoparlant, ja sigui a través de la parella, de l'entorn laboral o de grups d'amics.

Aquests tres aspectes són determinants en la motivació i l'autoconcepte —és a dir, amb el fet d'imaginar-se, o no, com a catalanoparlant en el futur— i en les oportunitats per desenvolupar estratègies per practicar la llengua fora de l'aula. Tenen a veure amb la posició social de la qual parteix o a la qual aspira cada aprenent. Si el seu nivell d'estudis és baix, aspirarà a feines poc qualificades en què el català no sol ser necessari. De la mateixa manera, les dinàmiques de segregació social i econòmica comporten que les persones amb una posició social més desavantatjada tinguin menys marge per triar l'entorn social en el qual es volen moure, ja sigui a causa de les obligacions familiars, els horaris de treball, les dificultats lingüístiques, etc. Així doncs, és habitual que aquestes persones disposin de poques oportunitats d'entrar a formar part de xarxes de socialització catalanoparlants a través, per exemple, de la participació en activitats cíviques o de lleure.

El resultat d'aquests processos és que els aprenents que no disposen ja d'entrada d'un cert nivell formatiu —especialment els que no estan alfabetitzats en l'alfabet llatí— parteixen amb molt de desavantatge respecte als que sí que tenen estudis mitjans o universitaris, els quals tendeixen a experimentar trajectòries més reeixides tant en l'aprenentatge com en l'adopció del català. Així doncs, les desigualtats estructurals es reflecteixen en el procés d'aprenentatge i en els resultats dels aprenents i, consegüentment, tenen efectes en el funcionament del CPNL i plantegen reptes importants per a la institució.

Factors institucionals: l'acció del CPNL

A més dels cursos de català, el CPNL organitza una sèrie d'activitats de dinamització lingüística orientades a potenciar l'ús de la llengua fora de l'aula.

Entre aquestes activitats destaquen les rutes de coneixement de l'entorn, les visites a establiments col·laboradors perquè l'aprenent conversi sobre productes, preus, etc. amb la persona que l'atén, el Voluntariat per la Llengua, les lectures públiques amb motiu dels dies mundials de la poesia i de la llengua materna, els clubs de lectura fàcil, els grups de conversa, les entrevistes en ràdios locals i les activitats de lleure en grup amb catalanoparlants habituals. Algunes d'aquestes activitats, com la pràctica als establiments col·laboradors o el Voluntariat per la Llengua, estan centrades en l'aprenent i en la pràctica dels usos orals més o menys espontanis, mentre que d'altres, com les commemoracions dels dies mundials, van més orientades a donar visibilitat al CPNL de portes enfora.

Els resultats de la recerca que presentem en aquest apunt indiquen que caldria potenciar el primer tipus d'activitats perquè són les que incentiven els usos orals autònoms i, per tant, l'adopció del català. Concretament, haurien de ser prioritàries les activitats que, a més de fomentar la pràctica dels usos orals, faciliten l'entrada dels aprenents en xarxes de socialització catalanoparlants. És el cas de les activitats en grup entre aprenents i catalanoparlants habituals, en les quals es creen espais de socialització no jerarquitzats sobre la base d'interessos i aficions en comú en els quals el català és la llengua de relació entre tots els participants, independentment de la seva llengua inicial. En són exemples els grups de teatre, les corals o les quedades per conversar informalment que s'han impulsat des d'alguns CNL en els darrers anys. A través d'activitats com aquestes s'obtenen resultats més satisfactoris pel que fa al desenvolupament de les destreses lingüístiques orals, la

qual cosa incrementa la motivació tant dels aprenents com dels tècnics implicats.

D'altra banda, en el curs de la recerca vam poder comprovar que, en alguns casos, l'entrada a xarxes de socialització catalanoparlants per part dels aprenents que havien reeixit en l'adopció de la llengua s'havia produït perquè algun tècnic del CPNL els l'havia facilitada a títol individual, a través de les seves pròpies xarxes de relació personal. Institucionalitzar aquestes iniciatives i estendre'n l'abast perquè arribin al màxim nombre possible d'aprenents sembla, doncs, una línia de treball oportuna per facilitar el procés d'adopció del català.

Cap a un enfocament integral de l'acollida lingüística

Com hem vist al llarg d'aquest apunt, per potenciar l'adopció del català és necessari treballar en paral·lel l'aprenentatge lingüístic, els usos fora de l'aula i la integració en xarxes de socialització catalanoparlants. Per a això cal un acompanyament personalitzat als aprenents interessats a acabar utilitzant la llengua de manera autònoma en el dia a dia. Dit d'una altra manera, ningú que vulgui adoptar el català s'hauria de quedar sense l'oportunitat de fer-ho per falta d'accés als entorns en què es parla.

Amb aquesta finalitat, podria ser oportú articular de manera explícita des del CPNL un *cicle d'acompanyament a la integració lingüística*. Els aprenents interessats a seguir-lo passarien per diverses fases fins a completar-lo. Així, en els nivells inicials i bàsics començarien fent usos tutelats de la llengua —per exemple, les pràctiques a establiments col·laboradors— i, a mesura que avancessin en l'itinerari d'aprenentatge, passarien a fer-ne usos autònoms —per exemple, participant en activitats en grup amb catalanoparlants. De la mateixa manera, el CPNL facilitaria més del que ja ho fa la integració en xarxes de socialització catalanoparlants, ja fos en xarxes externes existents —associacions, entitats, comunitats de pràctiques, etc.— o en xarxes creades *ex novo* des del CPNL mateix —és el cas dels grups de teatre, les corals i les quedades a les quals hem fet referència anteriorment. D'aquesta manera es fomentaria el rol del CPNL com a espai de trobada entre nouvinguts i catalanoparlants i s'abordaria l'acollida lingüística de manera més transversal, amb la implicació de diversos agents. A la Taula 2 presentem la proposta sintetitzada. L'objectiu és que els aprenents que segueixin el cicle franquegin etapes en direcció dreta i descendent, és a dir, que passin de l'estadi 0A a l'estadi 3D.

Taula 2. El cicle d'acompanyament a la integració lingüística

Estadi	A	B	C	D
0. No integració	Manca de coneixement i/o ús del català			
1. Coneixement (ensenyament)	Primera acollida	Nivells inicials i bàsics	Nivells intermedis	Nivells superiors
2. Usos (dinamització)		Primeres experiències d'ús tutelat	Usos acompanyats Integració en xarxes tutelades	
3. Integració			Usuari autònom de la llengua Participant actiu en xarxes autònomes	

Desenvolupar el cicle d'acompanyament a la integració lingüística, implantar-lo com a part del funcionament del CPNL i avaluar-ne l'impacte en termes de facilitació de l'adopció del català per part dels aprenents permetria abordar d'una manera més integral el procés d'adopció de la llengua i enfortir el lligam entre l'extensió del coneixement del català i el foment de l'ús, les dues missions fundacionals del CPNL.

Referències

CORONA, Víctor; BLOCK, David (2020). [Les micro-agressions racials i el «canvi lingüístic de perfilatge racial»](#). *Pensem.cat*, 23 de novembre de 2020.

GALINDO, Mireia; DE ROSSELLÓ, Carles; BERNAT, Francesc (2021). *El castellà a la Catalunya contemporània: història d'una bilingüització*. Benicarló: Onada Edicions.

GARRIDO, Maria Rosa (2010). [Tensions ideològiques sobre «la llengua d'acollida» en un projecte residencial per a migrants](#). *Llengua, Societat i Comunicació*, 8 (19-26).

KANNO, Yasuko; NORTON, Bonny (2003). Imagined Communities and Educational Possibilities: Introduction. *Journal of Language, Identity, and Education* 2(4), 241-249.

MORALES-GÁLVEZ, Sergi; PÉREZ-LOZANO, Lluís (2019). [Per què li diuen «imposició» quan volen dir «política lingüística»? *Pensem.cat*, 17 de juliol de 2019.](#)

PUJOLAR, Joan; PUIGDEVALL, Maite (2015). Linguistic «Mudes»: How to Become a New Speaker in Catalonia. *International Journal of the Sociology of Language* 231, 167-187.

PUJOLAR, Joan (2010). Immigration and language education in Catalonia: Between national and social agendas. *Linguistics and Education* 21, 229-243.

Com citar aquest apunt

MASSAGUER COMES, Marina (2021). «Quins factors propicien el pas de l'aprenentatge del català a l'adopció de la llengua en el dia a dia?». *Apunts de sociolingüística i política lingüística* 19 (1-7).

Editor

Avel·lí Flors-Mas

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Contacte

CUSC—Centre de Recerca en Sociolingüística i Comunicació,
Universitat de Barcelona

Adreça: Gran Via de les Corts Catalanes, 585. 08007 Barcelona

Telèfon: +34 93 403 7065

Adreça-e: cusc@ub.edu

Web: <http://www.ub.edu/cusc>

Twitter: @CuscUB

Facebook: @cuscub